

**ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНО-
ПРОМИСЛОВИХ КОМПАНІЙ**

**ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНО-
ПРОМЫШЛЕННЫХ КОМПАНИЙ**

FINANCIAL MECHANISM OF AGRO-INDUSTRIAL COMPANIES

Анотація. Розглянуто економічну сутність фінансового механізму аграрно-промислових компаній. Розкрито особливості функціонування аграрно-промислових компаній. Представлено чинники, що впливають на формування фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній. Виявленні функціональна та забезпечувальна підсистеми, що формують фінансовий механізм. Визначено головну мету функціонування фінансового механізму аграрно-промислових компаній.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансові ресурси, фінансові відносини, аграрно-промислові компанії, аграрний сектор економіки, аграрно-промислове виробництво, конкурентоспроможність.

Аннотация. Рассмотрена экономическая сущность финансового механизма аграрно-промышленных компаний. Раскрыты особенности функционирования функционирования аграрно-промышленных компаний. Представлены факторы влияния на формирование финансовых ресурсов аграрно-промышленных компаний. Выявлены функциональная и обеспечивающая подсистемы, которые формируют финансовый механизм. Определена главная цель функционирования финансового механизма аграрно-промышленных компаний.

Ключевые слова: финансовый механизм, финансовые ресурсы, финансовые отношения, аграрно-промышленные компании, аграрный сектор экономики, аграрно-промышленное производство, конкурентоспособность.

Abstract. The economic nature of the financial mechanism of the agro-industrial companies is presented in the article. The features of the functioning of the agro-industrial companies are revealed. The factors of influence on the formation of financial resources of the agro-industrial companies are presented. The functional and providing subsystems that form the financial mechanism are analyzed. The basic purpose of the operation of the financial mechanism of the agro-industrial companies are offered.

Key words: financial mechanism, financial resources, financial relations, agro-industrial companies, agrarian sector of economy, agricultural industrial production, competitiveness.

Постановка проблеми. Трансформаційні економічні перетворення, що відбуваються в Україні потребують переосмислення сутності, значення та ролі багатьох складових економічних відносин, що склалися в суспільстві. Аграрно-промисловий комплекс України став одним із головних драйверів розвитку національної економіки, тому перетворення фінансових відносин, що відбуваються в аграрній сфері зумовлюють необхідність переосмислення економічної сутності та значення фінансового механізму господарювання як на рівні держави, так і в управлінні діяльністю економічних суб'єктів.

Аграрно-промислові компанії України є вагомими гравцями на світовому ринку продовольства, що забезпечує третину валютних надходжень країни, а також зростання виробництва в аграрній сфері на 5 %, на фоні проблем в багатьох галузях національної економіки, сприяло значним надходженням до державного бюджету у 2014р.

Дієвість фінансового механізму аграрно-промислових компаній забезпечується зваженим підходом до застосування різноманітних фінансових інструментів. Це зумовлено багатоваріантністю і різноплановістю умов діяльності аграрно-промислових компаній та вимагає комплексного підходу до системи формування і використання фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній. Позитивна фінансова результативність діяльності аграрно-промислових компаній досягається шляхом формування збалансованого та ефективного фінансового механізму, що забезпечує конкурентоспроможне та фінансово стійке функціонування та досягнення успіхів на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретико-методологічних засад функціонування фінансового механізму підприємств приділено увагу в працях таких вчених як П. Саблук, П. Стецюк, О. Гудзь, А. Кульман, Т. Мостенська, В.Родіонова, М. Янків. Ними було сформовано

базис економічної сутності та визначено вектори функціонування фінансового механізму відповідно до фінансових відносин, які існували в суспільстві. Проте, недостатньо приділено уваги теоретичним засадам та практичним аспектам формування фінансових ресурсів та фінансового забезпечення діяльності як важливих складових фінансового механізму.

Невирішені частини загальної проблеми. В наукових дослідженнях вітчизняних та іноземних вчених не отримали належного висвітлення питання функціонування фінансового механізму аграрно-промислових підприємств в контексті особливостей формування фінансових ресурсів та фінансового забезпечення їх діяльності. Дослідження потребує вплив джерел формування фінансових ресурсів та фінансова забезпеченість діяльності на функціонування фінансового механізму аграрно-промислових компаній .

Основні завдання наукового дослідження. Поставлена мета обумовлює необхідність вирішення наступних завдань:

- розкриття економічної сутності поняття фінансовий механізм з урахуванням фінансового аспекту реалізації його змісту;
- ідентифікація чинників впливу на параметри та структуру джерел формування фінансових ресурсів як складових фінансового механізму аграрно-промислових компаній ;
- виявлення функціональної та забезпечувальної підсистем, що формують фінансовий механізм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розкриття специфіки фінансового механізму аграрно-промислових компаній необхідно розглянути сутність та застосування поняття механізм з урахуванням фінансового аспекту реалізації його змісту. Механізм розглядають як засіб, що уможливорює функціонування системи або окремого об'єкту за допомогою та під впливом факторів їх зовнішнього оточення. Механізм еволюціонує та набуває нових якостей, відбувається трансформація його структурної будови. Процес суспільного відтворення потребує відповідного механізму [1, с.40].

Якщо зважити на те, що кожний етап суспільного розвитку являє собою стійку систему, яку можна визначити як сукупність складових, що мають певні зв'язки, то суть механізму, відповідно, це властиве тільки йому розв'язання проблеми на даному етапі розвитку.

Механізм розвитку продуктивних сил за часів існування адміністративної економіки визначався як „механізм господарський”. Зміст цього поняття, за превалювання адміністративних умов господарювання, розкривався як складова системи управління економікою.

З переходом до ринкової економіки, у 90–х роках минулого століття, створення механізму було пов'язане з особливостями макроекономічної моделі та властивостями мікроекономічного середовища окремих економічних суб'єктів, в тому числі, аграрно-промислових компаній. Зокрема це - економічний механізм, фінансовий механізм, податковий механізм, організаційний механізм, управлінський механізм тощо. Вагомий внесок у розвиток цього аспекту зробили вітчизняні та іноземні вчені, в працях яких механізм дії економічної системи має назву „механізм ринковий” [2].

Багато науковців, у власних тлумаченнях категорії „механізм”, висвітлюють лише цю складну категорію та її складові. Тобто у трактуваннях категорії „механізм” наголос робиться на окремих аспектах, проте всі дослідники погоджуються із тим, що механізм – це складна, багатогранна система. Механізм може бути представлений складовою інституційних засад функціонування держави та уможливорює необхідність дотримання визначених правил, які відіграють роль обмежувальних чинників.

Для розуміння сутності поняття „механізм” важливим є його організація. Визначаючи термін „організація”, необхідно зазначити, що це певне ствердження будь-чого, його облаштування, надання певних поглядів.

Це поняття змінило з часом більше свій статус, а не зміст. Застосування організації уможливорює певне упорядкування складових, які утворюють сукупність, яка діє, функціонує, тобто є життєздатною. Таким

чином, організація може перетворити сукупність елементів, що мають зв'язки на досить ефективну систему[3].

Розглядаючи систему за її матеріальним змістом, організація може бути представлена сукупністю ресурсів, які є потрібними для забезпечення її функціонування. Найважчим є розуміння організації, витoki якого знаходяться у французькому розумінні слова “ organisation ”, тобто “...планомірний, продуманий устрій” [4, с. 492].

Узагальнюючи вищезазначені аспекти розуміння поняття „організація”, можна дійти висновку, що це окремі елементи, дії, складові, процеси, що об'єднуються у певну цілісність, яка підпорядкована стійкості та спроможності існувати окремих незалежних частин, що визначається їх будовою.

Найбільш поширеним у наукових працях більшості вчених є підхід, що ґрунтується на поділі механізмів на: ринкові, економічні, фінансові, організаційні, господарські, тощо, хоча в практичній діяльності вони окремо майже не функціонують. Особливостями сучасних наукових дослідження є те, що вони сконцентровані на особливостях функціонування і розвитку економічних та фінансових механізмів компанії.

Так, на думку Т. Мостенської економічний механізм – являє собою механізм, що втілює економічну політику держави, та направляє ринкові закони за допомогою державних важелів, тобто він регулює ці закони і створює умови для виконання накреслених завдань. [5, с. 96]. За визначенням А. Кульмана, економічний механізм - це природній зв'язок між економічними явищами, які можуть мати різноманітність і радить його представляти з точки зору типів (закритого та відкритого виду). При цьому вважає за необхідне не поділяти на економічний і ринковий механізми [6, с. 26].

Під організаційним механізмом представляють таку систему організації управлінської діяльності, яка складається з об'єктів, тобто галузей, об'єднань, підприємств, структурних підрозділів та структури

організаційного управління. Вони можуть бути у якості виробничих організаційних форм [7, с. 6].

Економічна система характеризується економічними відносинами, що склалися та є приманними для неї. Вони являються важливою складовою, що характеризує організаційні аспекти розвитку продуктивних сил та за допомогою відносин власності в суспільстві поєднують виробничі та економічні відносини. Елементи економічних відносин мають певні складові: прийняття рішень на основі збору та систематизації інформації; аналіз дієвості прийнятих рішень та їх коригування в майбутньому при потребі; контроль за виконанням рішень.

Таким чином, фінансовий механізм є різноаспектним поняттям, яке пов'язане з багатьма методами організаційної, управлінської та фінансової діяльності, що акумулюють управлінські рішення. Результатом дії фінансового механізму є функціонування економічного суб'єкту, яке віддзеркалює різні комплексні фінансові відносини. Ці взаємозв'язки, у всій різнобарвності їх проявів мають взаємні впливи між собою та призводять до зміни фінансового стану [8, с. 82].

Аграрно-промислові компанії можна представити як відкриту систему, до якої надходять із зовнішнього оточення фінансові, матеріальні, інформаційні, трудові ресурси. Вони являються факторами зовнішнього оточення, тобто вхідними чинниками. Результатом входження цих чинників та їх обробки можуть бути певні товари, послуги, здійснені види робіт, готова продукція.

Фактори макроекономічного середовища країни віддзеркалюють загальний економічний та фінансовий стан та тенденції, що притаманні цьому середовищу в певний момент часу. Серед факторів макроекономічного середовища можна виділити: загальний економічний і фінансовий стан держави, природні та кліматичні умови господарювання, модель фінансових відносин в суспільстві, організаційна та функціональна структура фінансової системи, фінансові відносини аграрно-промислових компаній з організаціями

виробничої інфраструктури (підприємствами транспорту й зв'язку); фінансові відносини аграрно-промислових компаній з державою щодо сплати податків, зборів, платежів; з фінансовими інституціями; рівень конкуренції у галузі.

На функціонування аграрно-промислових компаній здійснюють негативні впливи: трансформаційні економічні дисбаланси, політична нестабільність, недосконалість бюджетної, податкової, цінової, кредитної політики, інфляція, постійні зміни нормативно-правової бази, значні коливання курсу національної валюти тощо [9].

Чинники внутрішнього середовища аграрно-промислових компаній представлені: економічними та фінансовими відносинами його учасників, структурних складових, власників, засновників, топ-менеджменту та працівників; організаційно-правовою формою господарювання, між компаньйонами, сформованою системою організації, управління та контролю; наявністю та використанням ресурсного потенціалу; існуючою фінансовою структурою компанії; вибраною обліковою політикою та якістю організації управлінського, податкового та фінансового обліку тощо .

Тому фінансовий механізм діяльності аграрно-промислових компаній варто розкривати, як систему елементів організації, пошуку, нагромадження, генерування, використання фінансових ресурсів та відповідних їм економічних важелів та інструментів, гармонійне поєднання яких дозволяє досягти економічної мети функціонування.

Досить розповсюдженою думкою серед дослідників є презентація фінансового механізму через призму управління фінансами та розуміння його як фінансовий менеджмент. Такий підхід пояснюється з точки зору розуміння менеджменту, який представляють як систему управління , що націлена на досягнення визначеної мети функціонування за використання наявних ресурсів діяльності [7, с. 6].

З точки зору управління фінансовими ресурсами, фінансовий механізм представляють та ідентифікують в якості фінансового менеджменту. Його

сутність презентують як систему управління фінансами, яка складається з механізмів управління грошовими фондами і фінансовими відносинами [10, с. 128]. Вважаємо такі підходи спірними, оскільки категорія „фінансовий механізм” є складнішою й охоплює більше коло питань.

Дослідження фінансового механізму не можливе без ґрунтовного розгляду такого поняття як фінансування. Під фінансуванням розуміють забезпечення фінансовими ресурсами різних економічних суб'єктів, а також різноманітних видів економічної діяльності та економічних програм. Фінансування здійснюється із різних джерел, які можуть бути власними, внутрішніми та зовнішніми та представляються у вигляді бюджетних асигнувань, кредитних ресурсів, внесків інших осіб тощо [11]. Такі погляди сформувалися у значній кількості вчених. Так, “ фінансування ” розуміють як використання фінансових ресурсів для забезпечення здійснення проекту, реалізації програми або витрат розвитку тощо [12].

З поняттям фінансування пов'язано розуміння фінансового забезпечення. Так, фінансове забезпечення розуміють в якості елементу фінансово-кредитного механізму, діяльність якого спрямована на створення цільових фінансових ресурсів. Також виокремлюють фінансово-кредитне регулювання, яке є іншим елементом фінансово-кредитного механізму і розглядають в якості методу фінансового впливу, що має зв'язок із розподільчими відносинами в усіх сферах АПК, що регулюються [13, с. 98].

В. Родіонова представляє фінансове забезпечення стосовно виробничого процесу як використання фінансових ресурсів та їх повернення в процесі відтворення, що можуть акумулювати для забезпечення діяльності суб'єкти господарювання й держава [14 с. 50]. Також існує досить дискусійне розуміння фінансового забезпечення, представлене сумою грошових ресурсів, що знаходяться на рахунку, а також прибутком або збитком за відкритими контрактами і комісією в разі їх ліквідації [4, с. 551].

Для розкриття сутності фінансового забезпечення аграрно-промислових компаній використання категорії „ фінансовий механізм ”

створює умови, які знаходяться під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього економічного середовища, що уможливають взаємозв'язок та взаємозалежність здійснення фінансового забезпечення й керовані впливи на економічні процеси. Фінансовий механізм можна представити як поєднання об'єктивних та суб'єктивних складових. Так, об'єктивний аспект проявляється через існування об'єктивних економічних законів розвитку суспільства. Одночасно суб'єктивний – зумовлений взаємозв'язком всіх елементів механізму, які задовольняють всі інтереси.

Таким чином, дві пов'язані та залежні підсистеми формують фінансовий механізм. А саме, функціональна та забезпечувальна. Зокрема, в аграрно-промислових компаніях функціональна підсистема поєднує організаційні та фінансові сторони їх діяльності, а забезпечувальна – це комплекс умов для реалізації економічної мети функціонування.

Побудова моделі раціонального фінансового механізму аграрно-промислових компаній повинна ґрунтуватися на наступних принципах: децентралізація, інтенсивність, діалектична взаємодія саморегуляції з державним регулюванням, адекватність соціально-економічній ситуації, компактність, гнучкість, скорочення проміжних ланок, відкритість.

Основною метою функціонування фінансового механізму діяльності аграрно-промислових компаній є досягнення позитивної фінансової результативності за рахунок здійснення виробництва продукції, яке має інвайронментальну спрямованість, забезпечує конкурентоспроможне становище на ринку, достатній рівень рентабельності, платоспроможності й ліквідності.

Джерела формування фінансових ресурсів визначаються сукупністю чинників (таблиця 1), в свою чергу своєчасне та ритмічне надходження коштів зумовлює бажану циклічність обігу фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній, безперервність їх фінансового та життєвого циклів.

Таблиця 1

Чинники впливу на параметри та структуру джерел формування фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній

Зовнішні чинники		Внутрішні чинники	
Фактори	Оцінка стану	Фактори	Оцінка стану
Стан економіки	Не стабільний	Форма власності	Різноманітна
Інфляційні процеси	Високі	Організаційно – правова структура	Різноманітна
Державне регулювання	Недосконале	Кредитоспроможність	Низька
Податкова політика	Не стабільна	Мета і завдання діяльності	Короткотермінові
Ціни на продукцію	Низькі	Розмір кредиторської заборгованості	Високий
Ціни на фінансові ресурси	Високі	Обсяги виробництва	Не стабільні
Ціни на матеріальні ресурси	Високі	Обсяги виручки	Не стабільні
Платоспроможний попит	Низький	Прибутковість виробництва	Низька
Конкуренція на ринку	Висока	Обсяги амортизації	Інвестуються не в повному розмірі
Фінансово – економічний стан споживачів	Низький	Резерви фінансових ресурсів	Відсутні
Рівень розвитку фінансового ринку та його інфраструктури	Низький	Ефективність управління	Низька
Галузева приналежність	Не сприяє	Фізичний і моральний знос основних засобів	Високий
Привабливість агробізнесу	Висока	Ефективність використання фінансових ресурсів	Висока
Потенціал агробізнесу	Високий	Конкурентоспроможність	Висока

Якщо кошти надходять на рахунки з перебоями, це зумовлює дискретність фінансового циклу, сплату штрафів, несвоєчасне виконання своїх зобов'язань, падіння обсягів отриманих доходів і прибутків.

Надходження та наявність фінансових ресурсів обумовлює функціонуванням фінансового механізму діяльності аграрно-промислових компаній як системи елементів щодо знаходження, нагромадження, генерування, використання фінансових ресурсів та відповідного економічного інструментарію, що націлений на виконання економічної мети формування – доступу та надходження в потрібній кількості фінансових ресурсів.

Фінансовий механізм діяльності аграрно-промислових компаній, в процесі його виникнення, побудови і функціонування, знаходиться під впливами сукупності факторів, які утворюються певними складовими. Так, фінансові елементи представлені сукупністю інструментарію як державного, так і ринкового, який включає інституціональні впливи, державне регулювання, регіональне саморегулювання. Щодо організаційних факторів, то це в першу чергу забезпечення управлінських впливів, комплексу планування та бюджетування, маркетингової діяльності, діяльності інфраструктурних складових, механізмів кредитування.

Фінансові фактори можна презентувати в якості таких, що направлені на підвищення конкурентоспроможності аграрно-промислових компаній. Тобто це заходи щодо реалізації фінансової, економічної, інноваційної, цінової, податкової політики.

Висновки. Фінансовий механізм аграрно-промислових компаній є складною багатоструктурною системою, яка поєднує складові елементи, що мають визначенні та сформовані зв'язки та залежності, що є основою його існування. Таким чином, відбуваються паралельні процеси обмінів та стимулювання, взаємного оновлення на трансформації з відповідною координацією.

Для аграрно-промислових компаній фінансовий механізм представлений сукупністю форм і методів, що сприяють досягненню запланованого ефекту. За діалектичного підходу щодо розуміння фінансового механізму, його можна розглядати в якості системи, де сформовані певні зв'язки, що поєднують цілий ряд управлінських чинників, а саме: фінансові, організаційні, економічні, технологічні, соціальні та інвайронментальні. Таким чином, це встановлені стосунки щодо пошуку, надходження, нагромадження, генерування та трансформації, використання фінансових ресурсів при умові залучення методів управління, що обумовлені наявністю сукупності впливових чинників, що віддзеркалюють внутрішні та зовнішні тренди цієї системи.

Література.

1. Основи економічної теорії: Навч. посібник / За ред. В.О. Білика, П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 1999. – 468 с.
2. Гелбрейт Дж. Экономические теории и цели общества: Пер. с англ. СПб.: Автокомп., 1992. – 268 с.
3. Першко Л. О. Сутність організаційно-економічного механізму фінансового забезпечення // Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. “Фінанси і кредит”. – 2003. – № 2. – С. 90-94.
4. Большой экономический словарь / под ред. А.Н. Азрилияна. – 5-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
5. Мостенська Т.Л. Економічний механізм функціонування молочної промисловості України: (Монографія). – К.: УДУХТ, 2001.– 328с.
6. Кульман А.М. Экономические механизмы. – М.: Прогресс. – 1993. – 360 с.
7. Чочаев А.Х. Организационно–экономический механизм обеспечения предприятий лесопромышленного комплекса сырьевыми ресурсами. – М.: Изд-во Моск. Гос. ун-та леса. – 2001. – 166 с.
8. Чепурко В.В. Моделі ситуаційної діагностики стану аграрних підприємств //Фінанси України. – 2000. – № 6. – С. 79-90.
9. Раєвнєва О.В., Андрєєва В.М., Берест М.М. Формування поведінки платоспроможного підприємства // Фінанси України. – 1999. – № 4. С. 25-32.
10. Крайнік О.П., Клепикова З.В. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник. – К.: Дакор, 2000. – 260с
11. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / О.Є. Гудзь– К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.
12. Стецюк П.А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія / Стецюк. П.А. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 386 с.
13. Янків М.Д. Організаційно-економічні механізми розвитку і функціонування АПК України / М.Д. Янків. – Монографія. Львів: Коопосвіта. – 2000. – 450 с.

14. Родионова В.М., Федотова М.А., Финансовая устойчивость предприятий в условиях инфляции. – М.: Перспектива, 1995. – 98 с.